

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ, ПРАВОВИЙ СТАТУС ТА ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ДИТЯЧИХ КОЛОНІЙ ДЛЯ НЕПОВНОЛІТНІХ В УРСР

Андрухів О. І.,
*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри права
Закладу вищої освіти «Університет Короля Данила»
ORCID ID: 0000-0003-4871-0143
oleh.andrukhiv@ukd.edu.ua*

У статті розкриваються історичні передумови створення та розвитку дитячих колоній для неповнолітніх у СРСР, їх місце в процесі боротьби з дитячою безпритульністю та бездоглядністю. З моменту створення у 1918 р. дитячих колоній їхнє основне завдання полягало в організації навчального процесу для неповнолітніх, хоча на практиці основний акцент робився на трудовому вихованні та залученні до праці безпритульних дітей. Формально такі установи для неповнолітніх стали закладами соціалізації безпритульних та бездоглядних дітей, звільнених з колоній. Встановлено, що утримання неповнолітніх у трудових колоніях мало на меті, по-перше, ізолювати їх від впливу дорослих злочинців, особливо рецидивістів; по-друге, через працю та навчально-виховний процес сформувати повноцінних членів суспільства. Юридично першим нормативно-правовим актом, яким затверджено правовий статус дитячих колоній для неповнолітніх був Виправно-трудова кодекс від 16 жовтня 1924 р. У відповідності до задекларованих у ньому положень усі неповнолітні, які перебували в дитячих трудових колоніях, поділялися на кілька категорій згідно з віковою градацією, що діяла у приймальниках-розподільниках. Так само бралися до уваги морально-педагогічні здібності. Дитячі колонії входили до загальної системи виправно-трудова закладів, що регулювалися Виправно-трудова кодексом, але відрізнялися різними типами режиму, який у них діяв. Дитячі колонії відрізнялися від класичних в'язниць наявністю системи освіти і трудового виховання. У колоніях відбувалося формування самодостатніх громадян, обізнаних зі своїми правами та обов'язками. Саме трудові колонії для неповнолітніх стали основним типом місць позбавлення волі неповнолітніх та безпритульних і бездоглядних дітей. Ці заклади мали не лише навчати малолітніх в'язнів трудових навичок, а й виховувати згідно з їхнім соціальним станом, віком, розумовими та психологічними здібностями. Дитячі трудові колонії стали складовою частиною ГУЛАГу. Станом на 1939 р. у цій системі функціонувало 50 колоній для неповнолітніх.

Встановлено, що для дитячих трудових колоній, дислокованих на території УРСР, була властива диференціація як щодо термінів ув'язнення за скоєні важкі злочини, так і щодо ізоляції неповнолітніх «рецидивістів» і порушників режиму. Формування мережі дитячих трудових колоній зумовлювалося як бажанням боротьби зі злочинністю серед неповнолітніх, так і спробою застосувати виховні та освітні заходи до осіб, позбавлених батьківської опіки, з одночасним використанням їх як дешевої робочої сили.

Ключові слова: дитячі трудові колонії, УРСР, безпритульні, бездоглядні, злочини неповнолітніх, правова система, законодавство.

Постановка проблеми. Радянська система права характеризувалася порушенням прав людини, в тому числі й порушенням прав неповнолітніх осіб. Закономірно, що в умовах утвердження радянської влади, численних військових кампаній, складного соціально-економічного становища населення зросла злочинність серед неповнолітніх осіб. Серед останніх значним був відсоток

безпритульних та бездоглядних, адже у результаті Першої світової війни, громадянської війни й процесу утвердження влади більшовиків значна кількість дітей залишилася сиротами. Як наслідок, виникла потреба у спеціалізованих закладах, куди можна було відправити на виховання та відбування ув'язнення осіб віком від 16 до 18 років. Наслідком стало формування мережі дитячих колоній, які, як правило, орієнтувалися на трудове виховання неповнолітніх. У подальші десятиліття ці установи перетворилися на повноцінні заклади з утримання безпритульних і бездоглядних осіб, які займалися не тільки їх вихованням, а й використовували їх як безкоштовну робочу силу.

З огляду на зазначене доцільно прослідкувати процес становлення і розвитку подібних інституцій, а також їхнє місце у системі боротьби з дитячою бездоглядністю та безпритульністю в УРСР.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологічною основою нашого дослідження стали праці А. Ашіна, А. Данєва, Є. Дробова, Г. Забрянського, Л. Крахмальник, Є. Мельникової, П. Михайленка, Л. Перцової та ін.

Постановка завдання. У статті розкриваються історичні етапи становлення та розвитку дитячих колоній, а також визначаються місце і роль цих закладів у системі державної політики у сфері протидії і боротьби з дитячою безпритульністю та бездоглядністю.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відкриття дитячих колоній започаткував Декрет «Про комісії для неповнолітніх» від 14 січня 1918 р., відповідно до якого ліквідовувалися суди та в'язниці для неповнолітніх, а всі діти, які перебували в колоніях, були звільнені (Ашін, 2008). Головне завдання дитячих колоній полягало в організації навчального процесу для неповнолітніх, хоча на практиці основний акцент робився на трудовому вихованні та залученні до праці безпритульних дітей. Формально такі установи для неповнолітніх стали закладами соціалізації безпритульних та бездоглядних дітей, звільнених з колоній. В одному із розпоряджень зазначалося, що «з в'язниць люди повинні виходити в життя озброєні знаннями; інакше їх знову затягне на дно непристосованість до нормальних способів існування» (Циркуляр Карательного отдела..., 1960).

В Україні першу трудову колонію для неповнолітніх відкрито під Києвом у червні 1919 р. (Михайленко та ін., 1997). Утримання неповнолітніх у трудових колоніях мало на меті, по-перше, ізолювати їх від впливу дорослих злочинців, особливо рецидивістів; по-друге, через працю та навчально-виховний процес сформувати повноцінних членів суспільства.

У серпні 1920 р. відбувся перший Всеросійський з'їзд завідувачів виправних відділів, на якому прийнято спеціальну Постанову «Про трудові будинки і колонії для неповнолітніх, позбавлених волі». На підставі цієї постанови Наркомосвіти затвердив «Положення про трудові будинки для неповнолітніх», у якому визначено їхню структуру та функціональну спрямованість. Власне, трудовий будинок для неповнолітніх – це виховно-виправний і медико-педагогічний заклад зі встановленим режимом, педагогічно доцільною системою покарань і заохочень, розподілом вихованців за розрядами з поступовим сходженням їх від нижчого до вищого, шкільним та виробничим навчанням, фізичним вихованням, розвитком різних форм самодіяльності та ін. (Перцова, 2000).

Усіх неповнолітніх, які перебували в дитячих трудових колоніях, поділяли на кілька категорій відповідно до вікової градації, що діяла у приймальниках-розподільниках. Так само бралися до уваги морально-педагогічні здібності. Єдиною відмінністю було те, що в дитячих трудових колоніях вихованці утримувалися до досягнення 20 років (Ашін, 2008).

Першим нормативно-правовим актом, яким затверджено правовий статус дитячих колоній для неповнолітніх, був Виправно-трудова кодекс від 16 жовтня 1924 р. (Уголовно-исполнительная система..., 2004). У Кодексі вперше встановлено на території Української РСР правила діяльності колоній для неповнолітніх, які передбачали поєднання позбавлення волі і примусових робіт без утримання під вартою (Уголовно-исполнительная система..., 2004). Одночасно завданнями колоній для неповнолітніх було здійснення превентивної діяльності серед неповнолітніх і недопущення злочинності, бо неповнолітні в'язні, які перебували під слідством, у разі відсутності спеціальних для них установ повинні були утримуватися окремо від дорослих (Ашін, 2008). Відповідно, виправно-трудова установи для неповнолітніх створювалися у двох випадках: 1) для пристосування злочинця до умов співжиття шляхом виправно-трудова впливу, поєднаного із позбавленням волі; 2) для запобігання можливості скоєння подальших злочинів (Ашін, 2008).

Дитячі колонії входили до загальної системи виправно-трудова закладів, що регулювалися Виправно-трудова кодексом, але відрізнялися різними типами режиму, який у них діяв. Характерною рисою дитячих трудових колоній було те, що відповідно до кодексу передбачено можливість організації кількох підвидів таких установ, які, попри загальну виховну мету, орієнтувалися на специфіку регіону (аграрний чи промисловий), вікову градацію утримувачів, їхні психологічні та фізіологічні дані, а саме: 1) будинки ув'язнення; 2) установи для застосування заходів соціального захисту медико-педагогічного характеру; 3) установи для застосування заходів соціального захисту медичного характеру (Исправительно-трудова Кодекс РСФСР, 1933).

Дитячі колонії відрізнялися від класичних в'язниць наявністю системи освіти і трудового виховання. У колоніях відбувалося формування самодостатніх громадян, обізнаних зі своїми правами та обов'язками. Та все ж часто декларовані принципи організації роботи таких установ не відповідали реаліям, які в них існували. Насправді ж, основний час неповнолітні в'язні проводили у колгоспах чи виробництві.

Відповідно до розумових та фізіологічних здібностей утриманців дитячих колоній ділили на правопорушників-рецидивістів і власне правопорушників. Відокремлення рецидивістів від тих, хто вперше скоїв злочин, було вкрай ефективним і позитивним, оскільки запобігало поганому впливові та діяло як превентивний захід самого рецидиву. Недоліком, однак, було те, що впродовж першого місяця, коли неповнолітній опинився у дитячій колонії, він перебував у карантині, де проходив санітарну обробку, лікувався та ін. Це було єдиним місцем, у якому рецидивісти та ті, хто вчинили правопорушення вперше, могли спілкуватися і навіть готуватися до втечі.

Усі керівні функції в дитячій колонії виконував директор та очолювана ним педагогічна рада, до складу якої входили його помічники, всі вчителі та інструктори з виробничих професій, а також лікарі. О. Ашін звертав увагу на те, що у колоніях обов'язковою була присутність лікаря-терапевта та лікаря-психіатра (Ашін, 2008). До їхньої компетенції не входив перегляд терміну перебування неповнолітнього в колонії, його збільшення чи зменшення. Рішення суду не підлягали оскарженню і не існувало факторів заохочення неповнолітніх через зразкову поведінку чи виконання трудових зобов'язань.

Ув'язнені у випадку виконання ними трудових зобов'язань отримували заробітну плату і могли нею користуватися, витрачати, але не більше, як три чверті суми. Такий підхід можна розглядати як початки економічного виховання неповнолітніх злочинців чи як засіб обмеження прав неповнолітніх, оскільки невідомо, що вони робили із залишком заробленої суми.

Основними засобами заохочення та покарання неповнолітніх утриманців дитячих колоній були відпустки за старанність та виконання трудового плану, і, відповідно, перебування упродовж тижня в карцері для тих, хто порушував трудовий розпорядок та загальні правила поведінки. У Виправно-трудоному кодексі передбачалася можливість організації у дитячих колоніях системи самоврядування як одного з елементів виховання, однак не запропоновано механізмів реалізації цього права.

Отже, у 1920-х рр. закладено основи створення дитячих колоній, а законодавство, що регулювало їх функціонування, спиралося на норми Виправно-трудоного кодексу 1924 р., порівняно ліберального з іншими нормами радянського права. Однак такий лібералізм призвів до того, що на початку 1930-х рр. в умовах формування надзвичайного тоталітарного законодавства затверджено новий Виправно-трудоный кодекс УСРС (1 серпня 1933 р.), який основним своїм завданням визначив «захист диктатури пролетаріату і здійснюваного ним соціалістичного будівництва від посягань з боку класово-ворожих елементів і порушень з боку як декласованих елементів, так і нестійких елементів із середовища трудящих» (Уголовный кодекс Советских республик..., 1924). Новий кодекс основними функціями колоній для неповнолітніх визначав:

- 1) створення для засуджених умов, що запобігають вчиненню ними дій, які завдають шкоди соціалістичному будівництву;
- 2) перевиховання і пристосовування неповнолітніх до умов трудового гуртожитку шляхом направлення їхньої праці на загальнокорисну мету і організацію цієї роботи на засадах поступового наближення примусової праці до добровільної на основі соцзмагання і ударництва (Уголовный кодекс Советских республик..., 1924).

Саме трудові колонії для неповнолітніх стали основним типом місць позбавлення волі неповнолітніх та безпритульних і бездоглядних дітей. Ці заклади мали не лише навчати малолітніх в'язнів трудових навичок, а й виховувати згідно з їхнім соціальним станом, віком, розумовими та психологічними здібностями.

На долі підлітків негативно вплинув Закон від 7 квітня 1935 р. «Про заходи боротьби зі злочинністю неповнолітніх», відповідно до якого встановлено кримінальну відповідальність неповнолітніх за певну категорію злочинів з 12-річного віку. Це призвело до розширення категорії злочинів, за які передбачено кримінальну відповідальність, а тому замість виховно-трудоного закладів почали формувати колонії для неповнолітніх. Традиційний репресивний підхід радянської влади до вирішення більшості суспільних питань призвів, на думку російської дослідниці Г. Тоскіної, до політизації кримінальної політики, що особливо проявлялося в боротьбі зі злочинністю серед безпритульних і бездоглядних (Тоскіна, 2005).

Згідно з прийнятою 31 травня 1935 р. Постановою РНК СРСР і ЦК ВКП (б) «Про ліквідацію дитячої безпритульності і бездоглядності», у системі НКВС сформовано установи для неповнолітніх – дитячі трудові колонії. За цією Постановою створено також Відділ трудових колоній, який відповідав

за організацію приймальників-розподільників, ізоляторів і трудових колоній для неповнолітніх безпритульних (Ашін, 2008).

Колонії для неповнолітніх перетворилися на заклади надання юним злочинцям трудових професій і залучення їх до суспільно корисної праці, а саме: формування у засуджених підлітків переконання про необхідність праці; здобуття кожним вихованцем професії, формування різноманітних трудових навичок; професійна орієнтація на перспективу; визначення спеціальності, що відповідала б індивідуальним здібностям і особистісним особливостям засудженого; пошук оптимальних шляхів соціалізації, що сприятимуть опануванню професії (Крахмальник, 1963).

Однак репресивна політика 1930-х рр. перетворила неповнолітніх злочинців на інструмент ідеологічної боротьби. Є. Мельникова з цього приводу зазначила, що «боротьба зі злочинністю неповнолітніх використовувалася як спосіб виявлення ворогів народу насамперед серед батьків» (Мельникова, 2001). Це призвело до посилення міри кримінальної відповідальності за скоєні злочини і відповідний поділ дитячих трудових колоній на заклади закритого і відкритого типу. У колоніях відкритого типу діяли комсомольські та піонерські організації, у яких, наприклад, станом на 1 березня 1940 р. налічувалось 4126 піонерів і 1075 членів ВЛКСМ (Пихалов).

У колоніях закритого типу в умовах суворого режиму утримувалися неповнолітні злочинці віком від 12 до 18 років, які мали дві й більше судимостей.

Дитячі трудові колонії стали складовою частиною ГУЛАГу. Станом на 1939 р. у цій системі функціонувало 50 колоній для неповнолітніх. У них перебувало понад 155 тис. підлітків віком від 12 до 18 років, з яких понад 68 тис. були направлені судами, а понад 86 тис. – відносилися до категорії «важких» підлітків (Пихалов). В роки Другої світової війни РНК СРСР ухвалила 15 червня 1943 р. дві постанови: «Про посилення боротьби з дитячою безпритульністю, бездоглядністю і хуліганством» та «Про трудове влаштування підлітків, старших за 14 років, – вихованців дитячих будинків, трудових колоній НКВС і дітей, що залишилися без батьків» (Данев, 1948). На виконання цих директив неповнолітнім, яких направляли на виробництво, почали видавати документи, що засвідчували особу, а більшість виховних колоній, де перебували особи, старші за 14 років, було реформовано у трудові (Дробов, 2012).

З огляду на масові порушення неповнолітніх і характер цих порушень 15 червня 1943 р. видано Постанову РНК СРСР «Про посилення боротьби з дитячою безпритульністю, бездоглядністю і хуліганством», яка передбачала створення дитячих трудових виховних колоній. До них направляли неповнолітніх віком від 11 до 16 років, а саме: 1) безпритульних, які взагалі не мали батьків або тривалий час проживали без батьків і не мали сталого місця проживання; 2) затриманих за дрібне хуліганство, дрібні крадіжки та інші незначні злочини, за які порушувати кримінальні справи було недоцільно; 3) вихованців дитячих будинків, які систематично порушували внутрішній розпорядок і дезорганізували навчально-виховний процес у дитячому будинку (Забрянский, 2000). Офіційне запровадження нового типу дитячих колоній потребувало й відповідних організаційних змін. Тому до 15 червня 1943 р. на базі існуючого Відділу колоній для неповнолітніх у структурі Управління виправно-трудова колоній ГУЛАГу створено самостійний Відділ НКВС СРСР боротьби з дитячою безпритульністю та бездоглядністю.

Станом на червень 1944 р. у звільнених від нацистських окупантів областях України уже функціонували 4 дитячі трудові виправні колонії на 1300 місць, зокрема: Бучанська (Київська область) для дівчат на 300 місць і 3 колонії для хлопців: Привільнянська (Дніпропетровська область) на 400 місць, Ново-Желанівська (Сталінська область) на 300 місць і Курязька (Харківська область) на 300 місць (Докладные записки..., 1945). До кінця 1945 р. їхня кількість на території УРСР зросла до 8, з яких 3 мали статус трудових колоній на 1200 місць.

На кінець 1947 р. у дитячих трудових колоніях та дитячих трудових виправних колоніях перебували 5694 «педагогічно і соціально запущених» неповнолітніх, а ще 2 тис. очікували направлення до ДТК, оскільки три додаткові колонії перебували у стадії створення (Проект постановления..., 1947).

Станом на лютий 1952 р. в УРСР діяли 25 дитячих колоній, з яких 16 – виховних і 9 – трудових (Вопросы МВД и МГБ..., 1952). А станом на 1 червня 1956 р. налічувалося 24 дитячих колонії, з яких 13 – трудових і 11 – виховних (Информации..., 1956).

Збільшення кількості трудових колоній відбулося у результаті реорганізації чотирьох виховних колоній у трудові і створення трудової колонії з особливим режимом в Ізяславі.

Початок 1950-х років характеризується позитивною тенденцією у ДТК. Останні почали передавати власні підсобні господарства у відання УМВС в областях і районах, що призвело до ліквідації частини виробничих активів, і приділяли більшу увагу виховному та освітньому складникам. У 1952 р. виробнича діяльність у колоніях повністю припинилася. Усе фінансування ДТК взяла на себе держава, однак на практиці ці заклади перебували на фактичному самоутриманні, а тому неповнолітні, які відбували покарання, продовжували працювати (Славко, с. 171).

Важливо відзначити, що для дитячих трудових колоній, дислокованих на території УРСР, була властива диференціація як щодо термінів ув'язнення за скоєні важкі злочини, так і щодо ізоляції неповнолітніх «рецидивістів» і порушників режиму. Зокрема, для утримання хлопців, засуджених на термін понад 10 років позбавлення волі, призначалися Дрогобицька й Харківська колонії, а для дівчат – Качанівська колонія. Упродовж 1955 р. та за 5 місяців 1956 р. на термін до 10 років засуджено 1090 підлітків, а понад 10 років – 362 (Андрухів, 2018).

Таким чином, статистичні дані свідчать, що наприкінці 1950-х років як в УРСР, так і в західних областях активізувалася тенденція до зменшення кількості злочинів, учинених неповнолітніми віком від 12 до 18 років, а за скоєними злочинами показники в західних областях були у 2–3 рази меншими, ніж в інших регіонах України. Цьому сприяли як традиційні уклади минулого, так і аграрний характер областей та обласних центрів, за винятком Львова, де зафіксовано основну частку всіх показників, пов'язаних зі злочинністю неповнолітніх.

Висновки. Дитячі трудові колонії, які почали формуватися у 1920-х рр., пройшли тривалу інституційну та функціональну еволюцію, а основними нормами права, що регулювали їхню діяльність, були Виправно-трудоий кодекс (1924 і 1933 рр.), а також низка постанов вищих органів радянської влади, що спрямовувалися на попередження, боротьбу та кримінальне покарання неповнолітніх за скоєні злочини. Формування мережі дитячих трудових колоній зумовлювалося як бажанням боротьби зі злочинністю серед неповнолітніх, так і спробою застосувати виховні та освітні заходи до осіб, позбавлених батьківської опіки, з одночасним використанням їх як дешевої робочої сили.

Andrukhiv O. Historical prerequisites, legal status and peculiarities of activities of children's colonies for minors in the USSR

The article reveals the historical preconditions for the creation and development of children's colonies for minors in the USSR, their place in the process of combating child homelessness and neglect. Since the establishment of children's colonies in 1918, their main task has been to organize the educational process for minors, although in practice the main emphasis was on labor education and the involvement of homeless children. Formally, such institutions for minors became institutions for the socialization of homeless and neglected children released from colonies. It was established that the detention of juveniles in labor colonies was intended, first, to isolate them from the influence of adult criminals, especially recidivists; secondly, through work and the educational process to form full members of society. Legally, the first legal act approving the legal status of juvenile colonies was the Correctional Labor Code of October 16, 1924. In accordance with the provisions declared in it, all juveniles in child labor colonies were divided into several categories, respectively to the age gradation that operated in the receivers-distributors. Moral and pedagogical abilities were also taken into account. Children's colonies were part of the general system of correctional facilities, which were regulated by the Correctional Labor Code, but differed in different types of regime in which they operated. Children's colonies differed from classical prisons in their education and labor education. Self-sufficient citizens aware of their rights and responsibilities were formed in the colonies. It is the labor colonies for juveniles that have become the main type of places for juveniles and homeless and neglected children. These facilities were not only to teach juvenile prisoners labor skills, but also to educate them according to their social status, age, mental and psychological abilities. Children's labor colonies became part of the Gulag. As of 1939, there were 50 juvenile colonies in this system.

It was established that children's labor colonies stationed in the territory of the Ukrainian SSR were differentiated both in terms of terms of imprisonment for serious crimes and in terms of isolation of juvenile "recidivists" and violators of the regime. The formation of the network of children's labor colonies was conditioned both by the desire to combat juvenile delinquency and by the attempt to apply educational measures to persons deprived of parental care, while using them as cheap labor.

Key words: children's labor colonies, USSR, homeless, neglected, juvenile crimes, legal system, legislation.

Література:

1. Андрухів О. І. Правовий статус дитячих трудових колоній та профілактика злочинності неповнолітніх у західних областях УРСР в повоєнне десятиліття. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*, 2018. Випуск 2. Том 1. С. 7–10.
2. Ашин А. А. Воспитательная колония: история и современность : монография. Владимир : Изд-во Владим. гос. ун-та, 2008. 428 с.

3. Вопросы МВД и МГБ Украинской ССР, 11.09–30.12.1952 г. *ЦДАГО України*. Ф. 1. Оп. 24. Спр. 1735. 366 арк.
4. Данев А. М. Народное образование: основные постановления, приказы и инструкции. Москва : Учпедгиз, 1948. 482 с.
5. Докладные записки, справки, сведения и переписка по вопросам борьбы с детской беспризорностью и безнадзорностью, работы детдомов. 20 апреля 1944 г. – 17 апреля 1945 г. *ЦДАГО України*. Ф. 1. Оп. 73. Спр. 132. 265 арк.
6. Дробов Е. В. Нормативно-правовое регулирование исполнения (отбывания) наказания в отношении несовершеннолетних в годы Великой Отечественной войны 1941–1945 гг. *Юридическая мысль* : Научно-практический журнал. 2012. № 2 (70) С. 19–24.
7. Забрянский Г. И. Наказание несовершеннолетних и его региональные особенности (статистико-криминологическое исследование). Москва : Рудомино, 2000. 148 с.
8. Информации и докладные записки обкомов партии, Министерства внутренних дел УССР о работе детских колоний МВД, о работе органов милиции, о состоянии паспортного режима и др. 13.01–29.12.1956 г. *ЦДАГО України* (Центральный державний архів громадських об'єднань України). Ф. 1. Оп. 82. Спр. 147. 186 арк.
9. Исправительно-трудовой Кодекс РСФСР. Собрание узаконений РСФСР, 1933. № 48. Ст. 208. URL: <https://ru.wikisource.org/wiki>
10. Крахмальник Л. Г. Труд заключенных и его правовое регулирование в СССР. Саратов, 1963.
11. Мельникова Э. Б. Ювенальная юстиция: проблемы уголовного права, уголовного процесса и криминологии : учебное пособие. 2-е изд., испр., доп. Москва : Дело, 2001. 272 с.
12. Михайленко П. П., Кондратьев Я. Ю. Історія міліції України у документах і матеріалах: у 3 т. / П. П. Михайленко, Я. Ю. Кондратьєв. Київ : Генеза, 1997. Т. 1: (1917–1925). [Б. м.]: [б. в.], 1997. 499 с.
13. Перцова Л. Перевоспитание несовершеннолетних. *Преступление и наказание*. 2000. № 6. С. 9–14.
14. Проект постановления Совета Министров УССР по вопросу борьбы с детской беспризорностью и безнадзорностью и всеобщего обязательного обучения детей школьного возраста, 2 августа 1946 г. – 15 апреля 1947 г. *ЦДАГО України*. Ф. 1. Оп. 73. Спр. 331. 29 арк.
15. Пыхалов И. Как НКВД издевался над детьми. URL: www.calend.ru/event/5258/
16. Славко А. А. Роль специальных детских колоний в борьбе с беспризорностью и безнадзорностью в России в годы Великой Отечественной войны и послевоенный период. *Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики*, 2009. № 3 (4). Тамбов. С. 169–172. URL: <http://www.gramota.net/materials/3/2009/3/46.html>
17. Тоскина Г. Н. Уголовное наказание в законодательстве РСФСР и СССР (1917–1926 гг.). Ульяновск, 2005.
18. Уголовно-исполнительная система, 125 лет / под общ. ред. Ю. Я. Чайки. Москва, 2004.
19. Уголовный кодекс Советских республик. Текст и постатейный комментарий / Под ред. С. Канарского. С предисловием Н. А. Скрыпника. Киев : Гос. изд-во Украины, 1924. 512 с.
20. Циркуляр Карательного отдела Наркомюста губернским комиссарам юстиции, комиссару юстиции Петроградской трудовой коммуны и Московской временной коллегии по управлению местами заключения о реорганизации карательного дела на местах от 7 августа 1918 г. *Из истории исправительно-трудовых учреждений РСФСР (октябрь 1917–1920 гг.)* : сборник документов / под ред. А. К. Стальгевича. Москва, 1960.

References:

1. Andrukhiv, O. I. (2018). Pravovyi status dytiachykh trudovykh kolonii ta profilaktyka zlochynnosti nepovnolitnykh u zakhidnykh oblastiakh URSR v povoiennie desiatylittia [*Legal status of children's labor colonies and prevention of juvenile delinquency in the western regions of the USSR in the postwar decade*]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriiia "Iurydychni nauky"* [*Scientific Bulletin of Kherson State University. Legal Sciences Series*]. Vypusk 2. Tom 1. S. 7–10. [in Ukrainian]
2. Ashin, A. A. (2008). Vospitatel'naja kolonija: istorija i sovremennost' [*Educational colony: history and modernity*]. Vladimir : Izd-vo Vladim. gos. un-ta. 428 s. [in Russian]
3. Voprosy MVD i MGB Ukrainskoj SSR, 11.09–30.12.1952 g. CDAGO Ukraini [*Issues of the Ministry of Internal Affairs and the Ministry of State Security of the Ukrainian SSR, 11.09.–30.12. 1952*]. F. 1. Op. 24. Spr. 1735. 366 ark. [in Russian]
4. Danev, A. M. (1948). Narodnoe obrazovanie: osnovnye postanovlenija, prikazy i instrukcii [*Public education: basic decrees, orders and instructions*]. Moskva : Uchpedgiz. 482 s.

5. Dokladnye zapiski, spravki, svedenija i perepiska po voprosam bor'by s detskoj besprizornost'ju i beznadzornost'ju, raboty detdomov, 20 aprelja 1944 g. – 17 aprelja 1945 g. CDAGO Ukraini [*Memos, certificates, information and correspondence on the fight against child homelessness and neglect, the work of orphanages, April 20, 1944 – April 17, 1945*]. F. 1. Op. 73. Spr. 132. 265 ark. [in Russian]
6. Drobov, E. V. (2012). Normativno-pravovoe regulirovanie ispolnenija (otbyvanija) nakazanija v otnoshenii nesovershennoletnih v gody Velikoj Otechestvennoj vojny 1941–1945 gg. [*Normative-legal regulation of the execution (serving) of punishment for minors during the Great Patriotic War of 1941–1945*]. *Juridicheskaja mysl'*. Nauchno-prakticheskij zhurnal [*Legal thought. Scientific and practical journal*]. No. 2 (70). S. 19–24. [in Russian]
7. Zabrjanskij, G. I. (2000). Nakazanie nesovershennoletnih i ego regional'nye osobennosti (statistiko-kriminologicheskoe issledovanie) [Punishment of minors and its regional features: (statistical and criminological study)]. Moskva : Rudomino. 148 s. [in Russian]
8. Informacii i dokladnye zapiski obkomov partii, Ministerstva vnutrennih del USSR o rabote detskih kolonij MVD, o rabote organov milicii, o sostojanii pasportnogo rezhima i dr., 13.01–29.12.1956 g. [*Information and memoranda of the regional party committees, the Ministry of Internal Affairs of the Ukrainian SSR on the work of children's colonies of the Ministry of Internal Affairs, on the work of the police, on the state of the passport regime, etc., 13.01–29.12.1956*]. CDAGO Ukraini (Central'nij derzhavnij arhiv gromads'kih ob'ednan' Ukraini). F. 1. Op. 82. Spr. 147. 186 ark. [in Russian]
9. Ispravitel'no-trudovoj Kodeks RSFSR [*Correctional Labor Code of the RSFSR*]. Sobranie zakonov RSFSR [*Collection of legalizations of the RSFSR*], 1933. № 48. Ct. 208. Retrieved from: <https://ru.wikisource.org/wiki> [in Russian]
10. Krahmal'nik, L. G. (1963). Trud zakljuchennyh i ego pravovoe regulirovanie v SSSR [*Labor of prisoners and its legal regulation in the USSR*]. Saratov. [in Russian]
11. Mel'nikova, Je. B. (2001). Juvenal'naja justicija: problemy ugovnogo prava, ugovnogo processa i kriminologii [*Juvenile Justice: Problems of Criminal Law, Criminal Procedure and Criminology*]. Moskva : Delo. 272 s. [in Russian]
12. Mykhailenko, P. P., Kondratiev, Ya. Yu. (1997). Istoriia militsii Ukrainy u dokumentakh i materialakh [*History of the police of Ukraine in documents and materials*]. Kyiv : Heneza. T. 1: (1917–1925). [B. m.]: [b. v.]. 499 s. [in Ukrainian]
13. Percova, L. (2000). Perevospitanie nesovershennoletnih [*Reeducation of minors*]. Prestuplenie i nakazanie [*Crime and Punishment*]. No. 6. S. 9–14. [in Russian]
14. Projekt postanovlenija Soveta Ministrov USSR po voprosu bor'by s detskoj besprizornost'ju i beznadzornost'ju i vseobshhego objazatel'nogo obuchenija detej shkol'nogo vozrasta, 2 avgusta 1946 g. – 15 aprelja 1947 g. [*Draft resolution of the Council of Ministers of the Ukrainian SSR on the issue of combating child homelessness and neglect and universal compulsory education of children of school age, August 2, 1946 – April 15, 1947*]. CDAGO Ukraini. F. 1. Op. 73. Spr. 331. 29 ark. [in Russian]
15. Pyhalov, I. Kak NKVD izdevalsja nad det'mi [*How the NKVD abused children*]. Retrieved from: www.calend.ru/event/5258/ [in Russian]
16. Slavko, A. A. (2009). Rol' special'nyh detskih kolonij v bor'be s besprizornost'ju i beznadzornost'ju v Rossii v gody Velikoj Otechestvennoj vojny i poslevoennyj period [*The role of special children's colonies in the fight against homelessness and neglect in Russia during the Great Patriotic War and the post-war period*]. Istoricheskie, filosofskie, politicheskie i juridicheskie nauki, kul'turologija i iskusstvovedenie. Voprosy teorii i praktiki [*Historical, philosophical, political and legal sciences, cultural studies and art history. Questions of theory and practice*]. No. 3 (4). Tambov. S. 169–172. Retrieved from: <http://www.gramota.net/materials/3/2009/3/46.html> [in Russian]
17. Toskina, G. N. (2005). Ugolovnoe nakazanie v zakonodatel'stve RSFSR i SSSR (1917–1926 gg.) [*Criminal punishment in the legislation of the RSFSR and the USSR (1917–1926)*]. Ul'janovsk. [in Russian]
18. Ugolovno-ispolnitel'naja sistema, 125 let [*Penitentiary system, 125 years old*] / pod obsch. red. Ju. Ja. Chajki. Moskva, 2004. [in Russian]
19. Ugolovnyj kodeks Sovetskikh respublik. Tekst i postatejnyj kommentarij [*Criminal code of the Soviet republics. Text and article commentary*] / Pod red. S. Kanarskogo. S predislovijem N. A. Skrypnika. Kiev : Gos. izd-vo Ukrainy, 1924. 512 s. [in Russian]
20. Cirkuljar Karatel'nogo otdela Narkomjusta gubernskim komissaram justicii, komissaru justicii Petrogradskoj trudovoj kommuny i Moskovskoj vremennoj kollegii po upravleniju mestami zakljuchenija o reorganizacii karatel'nogo dela na mestah ot 7 avgusta 1918 g. [*Circular of the Punitive Department of the People's Commissariat of Justice to the provincial commissars of justice, the commissar of justice of the Petrograd Labor Commune and the Moscow Temporary Collegium for the Management of Places of Confinement on the reorganization of the punitive case on the ground, dated August 7, 1918*]. Iz istorii

ispravitel'no-trudovyh uchrezhdenij RSFSR (oktjabr' 1917–1920 gg.) [*From the history of correctional labor institutions of the RSFSR (October 1917–1920)*] : sb. dok. / pod red. A. K. Stal'gevicha. Moskva, 1960. [in Russian]

Стаття надійшла до редакції 16.02.2022

Стаття рекомендована до друку 06.04.2022